

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/45/247-251>

**Ramin Fətullayev**

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti

<https://orcid.org/0009-0008-9883-5976>

rafatullayev@outlook.com

## Kiçik və orta biznesin mikromaliyyələşdirilməsinin mahiiyyəti və xüsusiyyətləri

### Xülasə

Kiçik və orta biznesin (KOB) mikromaliyyələşdirilməsi, ənənəvi bank kreditini əldə etməkdə çətinlik çəkən sahibkarları dəstəkləməyə yönəlmiş maliyyə xidmətləri sistemidir. Mikromaliyyələşdirmənin əsas məqsədi kiçik müəssisələr və startaplar üçün kapitala çıxış imkanı yaratmaqdır ki, bu da onların inkişafına, məşğulluğun artmasına və iqtisadi inkişafa töhfə verir. Mikromaliyyələşdirmənin xüsusiyyəti, girov tələb olunmadan, sadələşdirilmiş prosedur əsasında kiçik məbləğdə kreditlərin verilməsidir. Həmçinin, sahibkarların maliyyə və biznes idarəçiliyini effektiv şəkildə həyata keçirmələrinə kömək edən məsləhət və tədris proqramlarını da əhatə edir. Buna baxmayaraq, mikromaliyyələşdirmə xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələrdə kiçik biznesin inkişafında mühüm rol oynayır, innovasiyaları təşviq edir, yeni iş yerləri yaradır və insanların həyat səviyyəsini yüksəldir. Nəticə etibarilə, mikromaliyyələşdirmə maliyyə inklüzivliyinin və sahibkarlığın dəstəklənməsinin vacib alətinə çevrilir.

**Açar sözlər:** kiçik və orta biznes, mikromaliyyələşdirilmə, maliyyə, biznes, idarəçilik

**Ramin Fatullayev**

Azerbaijan State University of Economics

<https://orcid.org/0009-0008-9883-5976>

rafatullayev@outlook.com

## The Essence and Characteristics of Microfinancing for Small and Medium-Sized Businesses

### Abstract

Microfinancing of small and medium-sized businesses (SMEs) is a system of financial services aimed at supporting entrepreneurs who face difficulties in obtaining traditional bank loans. The primary goal of microfinancing is to provide access to capital for small enterprises and startups, facilitating their development, job creation, and economic growth. A key feature of microfinancing is the issuance of small loans, often without collateral, with a simplified application process. It also includes advisory and educational programs that help entrepreneurs manage their finances and businesses effectively. Lenders in this sector, including microfinance organizations and funds, consider not only the borrower's financial indicators but also their reputation, business model, and growth prospects. However, microfinancing is accompanied by high-interest rates due to increased risks. Despite this, it plays a crucial role in the development of small businesses, particularly in developing countries, by fostering innovation, job creation, and improved living standards. As a result, microfinancing becomes an important tool for financial inclusion and entrepreneurial support.

**Keywords:** small and medium-sized business, microfinancing, finance, business, management.

### Giriş

Məlum olduğu kimi, regionların inkişafını sürətləndirməyin ən effektiv və tanınmış üsullarından biri mikromaliyyələşdirmənin təşviq edilməsidir, çünki yerli iqtisadi potensialın gücləndirilməsi

məhz kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı ilə başlayır. Bunun üçün isə maliyyə cəhətdən dayanıqsız olan kiçik və orta sahibkarlara, xüsusilə fermerlərə əlçatan kredit resurslarının ayrılması vacibdir.

Bir sıra obyektiv səbəblərə görə bu kateqoriyaya aid sahibkarlar banklardan kredit almaqda çətinlik çəkirlər və eyni zamanda, banklar da kiçik və orta sahibkarları kreditləşdirməkdə maraqlı olmurlar, çünki mikrokreditləşdirmə bankın bütün əməliyyat xərclərini qarşılaya bilmir.

Məhz bu məqamda mikromaliyyələşdirmə ön plana çıxır. Mikromüəssisələrin kreditləşdirilməsi və ya kiçik bizneslərə qısamüddətli kreditlərin verilməsi sınaqdan çıxmış və effektivliyini sübut etmiş iqtisadi inkişaf metodlarından biridir. Bu sistem Asiya, Afrika və Latın Amerikasının inkişaf etməkdə olan ölkələrində geniş tətbiq olunur və çox sayda sahibkarı və mikromüəssisəni əhatə edir (Azərbaycan Respublikasının Qanunu.).

Digər tərəfdən, Şimali Amerikanın yüksək inkişaf etmiş ölkələrində mikrokreditləşmə məhdud coğrafi ərazilərdə və bazar boşluqlarını doldurmaqda istifadə olunur.

Mikrokreditlərin tətbiqi Mərkəzi və Şərqi Avropa (MŞA) ölkələrinin və keçmiş Sovet İttifaqının yeni müstəqil dövlətlərinin iqtisadi inkişafına mühüm təsir göstərə bilər (Mikrofinansovomu rynku dali zelenyy svet, 2023).

### **Tədqiqat**

Mikromaliyyələşdirmənin qanunvericiliklə tənzimlənməsinin zəruriliyi bir sıra amillərlə bağlıdır və bu amilləri şərti olaraq iki səviyyəyə bölmək olar. Birinci dərəcəli amillər mikromaliyyələşdirmənin bank fəaliyyəti ilə assosiativ əlaqəsinin mövcudluğu və bank kreditləşməsi ilə mikromaliyyə institutlarının xidmətləri arasında dəqiq sərhədlərin müəyyən edilməsinin vacibliyi ilə bağlıdır. Bu kontekstdə mühüm aspektlərdən biri mikromaliyyə institutlarına bank qanunvericiliyinin tətbiqi, xüsusilə də onların fəaliyyətinin lisenziyalaşdırılması, sisteməlik olaraq kredit vermək hüququnun əsas fəaliyyət növü kimi tanınması, eləcə də hesabatlılıq və nəzarət qaydalarının müəyyən edilməsidir.

Digər mühüm məqam isə mikromaliyyə institutlarının qeyri-kommersiya statusunun təqdim etdiyi kredit xidmətlərinin ödənişli və qazanc yönümlü olması ilə uyğunlaşdırılmasıdır. Bu, mikromaliyyə institutlarının vergiyə cəlb edilməsi, onların təşkilati-hüquqi formalarının müəyyən edilməsi və xarici texniki yardım vəsaitlərinin cəlb edilməsi ilə bağlı qanunvericilikdə nəzərdə tutulan güzəştlərin tətbiqi məsələlərini əhatə edir (Qəmbərova, Səlimova, 2019, s. 2).

Mikromaliyyələşdirmədə mühüm rol oynayan qurumlardan biri kredit ittifaqları institutudur. Bu institut 2 may 2000-ci il tarixli "Kredit ittifaqları haqqında" Qanuna əsasən yaradılmışdır. Qanuna görə, kredit ittifaqı bank olmayan kredit təşkilatıdır və kiçik sahibkarlıq subyektləri olan fiziki və (və ya) hüquqi şəxslər tərəfindən könüllü şəkildə birgə maraqlar əsasında qarşılıqlı kreditləşmə məqsədilə yaradılır. Bu məqsədlə ittifaq üzvlərinin sərbəst maliyyə vəsaitləri birgə toplanır və kredit vermək üçün istifadə edilir.

Kredit ittifaqlarının yaradılması Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi və "Dövlət qeydiyyatı və dövlət reyestri haqqında" Qanun əsasında həyata keçirilir və bu təşkilatın yaradılması üçün ən azı 11 fiziki və (və ya) hüquqi şəxsin iştirakı tələb olunur.

Kredit ittifaqlarının idarəetmə strukturu aşağıdakı orqanlardan ibarətdir:

- Ümumi yığıncaq – ittifaqın ən yüksək idarəetmə orqanıdır və bütün üzvlər tərəfindən idarə olunur;

- Müşahidə şurası – ittifaqın fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirir;

- İdarə heyəti – ümumi idarəetməni həyata keçirir;

- Kredit komissiyası – təqdim edilən kreditlərin məqsədəuyğunluğunu qiymətləndirir.

**Ötən ildən etibarən** Azərbaycan **aparıcı** beynəlxalq maliyyə təşkilatları (BMT) **ilə əməkdaşlığı gücləndirib**. Bu əməkdaşlıq qeyri-neft sektorunun inkişafını stimullaşdırmaq, kiçik və orta biznesin (KOB) bazar imkanlarını genişləndirmək və sahibkarların maliyyə resurslarına çıxışını asanlaşdırmaq məqsədini daşıyır. **Bu istiqamətdə həyata keçirilən layihələr** Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Qara Dəniz Ticarət və İnkişaf Bankı və digər donor təşkilatlarının ölkə proqramlarına daxil edilib.

**Xüsusilə** Maliyyə Təşkilatlarının (BMT) nümayəndələri, Azərbaycan Mərkəzi Bankının (AMB) tərəfdaşları, Azərbaycan Mikromaliyyələşdirmə Assosiasiyası (AMFA) və Kiçik və Orta Biznesin

İnkişafı Agentliyi (KOBİA) mikromaliyyələşdirmə sektorunun genişləndirilməsini biznes subyektlərinə maliyyə dəstəyinin ən effektiv istiqamətlərindən biri kimi görürlər (Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında).

Beynəlxalq donorların dəstəyi ilə ölkədə mikromaliyyələşdirmə sektorunun institusional inkişafına yönəlmiş bir sıra pilot layihələr həyata keçirilir. Bu layihələr çərçivəsində kiçik biznes üçün güzəştli kredit xətləri açılır, qabaqcıl beynəlxalq təcrübənin tətbiqi üçün texniki dəstək göstərilir və ticarətin maliyyələşdirilməsi üzrə mexanizmlər təkmilləşdirilir.

Azərbaycan Mərkəzi Bankının (AMB) sədri Taleh Kazımov bildirib ki, hazırda AMB beynəlxalq məsləhətçilərlə birlikdə üçillik maliyyə sektorunun inkişaf strategiyası üzərində işi tamamlayır. Bu strategiya bank sektorunu, qiymətli kağızlar və kapital bazarını, sığorta sektorunu, tənzimləyici funksiyaları və qeyri-bank kredit təşkilatlarının fəaliyyət sahəsini əhatə edəcək. Strategiyanın təqdimatı cari ilin ortalarına planlaşdırılıb.

Yeni maliyyə sektorunun inkişaf strategiyasının əsas prioritetləri arasında maliyyə-bank strukturlarının problemlərinin həlli, onların real sektor sahibkarları, xüsusilə rayonlarda və kənd yerlərində fəaliyyət göstərən iqtisadi subyektlərlə əməkdaşlığının gücləndirilməsi və maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi yer alır.

Son iki ildə bu hədəflərə çatmaq üçün ölkədə bir sıra tədbirlər həyata keçirilib: startapları maliyyələşdirməyə yönəlmiş vençur kapitalı şirkətləri yaradılıb, investisiya şirkətlərinin fəaliyyəti gücləndirilib, regionların iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsi məqsədilə yeni mexanizmlər tətbiq edilib, kənd təsərrüfatı da daxil olmaqla KOB-ların güzəştli kreditlərlə təmin olunması genişləndirilib.

Yeni strategiyanın icrası bu istiqamətləri daha da gücləndirəcək və alternativ maliyyə alətlərinin, məsələn, İslam bankçılığın tətbiqinə şərait yaradacaq (Mikromaliyyələşdirmə modelinə dəstək, 2024).

Mikromaliyyə təşkilatları arasında Azərbaycan Sahibkarlığın İnkişafı Fondu (ASİF) və Gənc Sahibkarlar Fondu xüsusi rol oynayır. Mikromaliyyələşdirmənin əsas məqsədlərindən biri maliyyə inklüzivliyini təmin etməkdir. Bu, sahibkarların, xüsusilə də kənd yerlərində fəaliyyət göstərən bizneslərin, maliyyə resurslarına çıxışını genişləndirir. Bu məqsədlə **MilliÖn**, **eManat** kimi rəqəmsal platformalar və Azərbaycan Mərkəzi Bankının proqramları istifadə edilir.

Mikromaliyyələşdirmə üsullarından biri qrup kreditidir. Bu üsulda bir neçə borc alan birləşərək kreditin qaytarılmasına kollektiv məsuliyyət daşıyır. Azərbaycanda bu mexanizmdən xüsusilə kənd təsərrüfatı sektorunda geniş istifadə olunur.

Ölkədə mikrokreditlərin faiz dərəcələri bank kreditlərindən yüksək ola bilər. Lakin **Azərbaycan Sahibkarlığın İnkişafı Fondu (ASİF)** kimi dövlət proqramları subsidiyalaşdırılmış faiz dərəcələri ilə kreditlər təqdim edirlər. Mikrokreditlərin verilməsində mühüm amillərdən biri borc alan şəxsin kredit reytingidir. Bu reyting **Azərbaycan Kredit Bürosu (AKB)** tərəfindən müəyyən edilir və sahibkarın ödəmə qabiliyyətini nəzərə alır.

Mikrokreditlərlə yanaşı, kiçik bizneslər maliyyələşdirməni **mikroinvestisiya** vasitəsilə də cəlb edə bilərlər. Bu sahə **SUP VC** kimi biznes akseleratorları və vençur fondlarının fəaliyyəti nəticəsində aktiv şəkildə inkişaf edir.

Sahibkarlara əlavə dəstək göstərən biznes-inkubatorlar arasında **INNOLAND İnkubasiya və Akselerasiya Mərkəzi** və **Barama Innovation Center** xüsusilə seçilir. Bu təşkilatlar startapların inkişafına kömək edir.

Kiçik biznesin dəstəklənməsində mühüm elementlərdən biri də qrant maliyyələşdirilməsidir. Bu maliyyələşdirmə dövlət fondları, məsələn, **İnnovasiya və İnkişaf Fondu**, eləcə də **BMT İnkişaf Proqramı (UNDP)** Azərbaycan və Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (EBRD) kimi beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən təqdim edilir.

Sosial sahibkarlıqda mühüm rol oynayan amillərdən biri **sosial mikromaliyyələşdirmədir**. Bu mexanizm sosial əhəmiyyət kəsb edən layihələrin dəstəklənməsinə yönəlib və aktiv şəkildə **Avropa İttifaqı (Aİ)**, **Dünya Bankı** və **ASAN Finans** tərəfindən maliyyələşdirilən layihələr vasitəsilə tətbiq olunur.

Sahibkarlar həmçinin **Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Kredit və İnkişaf Agentliyi (Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyi – AKİA)** kimi dövlət proqramları çərçivəsində girovsuz kreditlər əldə edə bilirlər (Qadın sahibkarlara dəstək sosial missiyamızın vacib hissəsidir, 2021).

Azərbaycanda mikromaliyyələşdirmə müxtəlif iqtisadi sahələrdə, xüsusilə biznesin inkişafı üçün kiçik və orta kreditlərə çıxışın vacib olduğu sahələrdə geniş istifadə olunur. Onun əsas tətbiq sahələrindən biri kənd təsərrüfatıdır. Fermerlər və kiçik aqrar müəssisələr mikrokreditlərdən toxum, gübrə, kənd təsərrüfatı texnikası almaq, həmçinin heyvandarlıq təsərrüfatlarını genişləndirmək üçün istifadə edirlər. Kiçik və orta biznes (KOB) sahəsində də mikromaliyyələşdirmə geniş yayılıb və ticarət, istehsalat və xidmət sektoru – kafe, emalatxana, atelye, gözəllik salonları və digər kiçik müəssisələr bu imkanlardan faydalanır. Sənətkarlıq və əl işlərinin istehsalı, xalq sənətkarlığı və suvenir məhsulları sahəsində də mikrokreditlərdən istifadə edilir. Ticarət və xidmət sahəsində mikromaliyyələşdirmə xüsusilə pərakəndə ticarətdə (kiçik mağazalar, köşklər), həmçinin məişət xidmətlərində, o cümlədən bərbərxana, avtomobil təmiri, taksi və kuryer çatdırılma xidmətlərində geniş yayılmışdır. Digər bir istiqamət isə mənzil tikintisi və yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasıdır. Bu çərçivədə, əsasən, kənd yerlərində təmir və tikinti işlərinin maliyyələşdirilməsi həyata keçirilir. Bundan əlavə, mikrokreditlər bəzən təhsil haqqının ödənilməsi və ya ixtisasartırma məqsədilə də istifadə edilir ki, bu da təhsilin və peşəkar inkişafın stimullaşdırılmasına töhfə verir. Qadın sahibkarlığı da mikromaliyyələşdirmənin prioritetlərindən biridir və xüsusilə kənd yerlərində bizneslə məşğul olan qadınlara dəstək verilir. Azərbaycanda mikromaliyyələşdirmə təşkilatları (MFT) beynəlxalq fondlar və banklarla sıx əməkdaşlıq edərək sahibkarlığın inkişafına və sosial baxımdan həssas təbəqələrin dəstəyinə yönəlmiş kreditlər təqdim edirlər (Fermerlər üçün xüsusi təyinatlı mikrokredit paketləri istifadəyə verilib, 2022).

Azərbaycanda mikromaliyyələşdirmə müxtəlif biznes sahələrində aktiv şəkildə tətbiq olunur və sahibkarlığın inkişafına, yeni iş yerlərinin yaradılmasına töhfə verir.

Mikrokreditlərin əhəmiyyətli hissəsi fermer təsərrüfatlarına və kənd təsərrüfatı kooperativlərinə yönəldilir. Məsələn, Gəncə, Şəmkir, Qax və Sabirabad kimi bölgələrdə fermerlər **Aqrar Kredit və İnkişaf Agentliyinin (AKİA)** təqdim etdiyi kreditlərdən istifadə edərək toxum, gübrə və kənd təsərrüfatı texnikası alırlar.

### Nəticə

Mikrokreditlərdən mini-çörək sexləri və şirniyyat dükanları da geniş istifadə edirlər. Məsələn, Bakı, Sumqayıt və Gəncə şəhərlərində fəaliyyət göstərən çörək sexləri mikrozaımlardan yararlanırlar.

Xidmət sektoru da mikromaliyyələşdirmədən aktiv istifadə edir. Gözəllik salonları və bərbərxanalar mikrokreditlərdən yararlanaraq bizneslərini genişləndirirlər.

Azərbaycanda mikromaliyyələşdirmə müxtəlif sahələrdə sahibkarlara dəstək göstərir və kiçik və orta biznesin inkişafına, yeni iş yerlərinin yaradılmasına və ölkə iqtisadiyyatının güclənməsinə mühüm töhfə verir.

Turizm bölgələrində, məsələn, Qəbələ, Şəki və Lənkəranda, ailəvi kafelər və restoranlar mikromaliyyələşdirmə hesabına inkişaf edir (Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında mikromaliyyələşdirmənin rolu, 2013)

### Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında: <https://e-qanun.az/framework/39263>
2. Qəmbərova, X. N., Səlimova, İ. S. (2019). Kiçik biznesin inkişafının nəzəri qiymətləndirilməsi və xüsusiyyətləri. Elmi Xəbərlər – Sumqayıt Dövlət Universiteti, Sosial və humanitar elmlər bölməsi. Cild 15, № 2, 1-3.
3. Mikrofinansovomu rynku dali zelenyy svet. (2023). <https://caliber.az/post/mikrofinansovomu-rynku-dali-zelenyj-svet>
4. Mikromaliyyələşdirmə modelinə dəstək. (2024). <https://xalqqazeti.az/az/iqtisadiyyat/199412-mikromaliyyelesdirme-modeline-destek>

5. Qadın sahibkarlara dəstək sosial missiyamızın vacib hissəsidir. (2021).  
<https://www.accessbank.az/az/private/news/74279>
6. Fermerlər üçün xüsusi təyinatlı mikrokredit paketləri istifadəyə verilib. (2022).  
<https://www.agro.gov.az/az/news/fermerler-uecuen-xuesusi-teyinatli-mikrokredit-paketleri-istifadeye-verilib>
7. Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında mikromaliyyələşdirmənin rolu. (2013).  
<https://banker.az/az/C9%99rbaycan-iqtisadiyyatının-inkisafında-mikromaliyy%C9%99l%C9%99sdirm%C9%99nin-rolu/>
8. Azərbaycan Respublikasının Qanunu. <https://e-qanun.az/framework/625>

Daxil oldu: 05.12.2024

Qəbul edildi: 10.03.2025